

KUNSTBELEID IN NEDERLAND: WAAROM EIGENLIJK?

‘All art is quite useless’, schreef Oscar Wilde. Wij hebben die boodschap nooit begrepen. Eigenlijk heeft de Nederlandse politiek nooit echt geweten wat ze met de kunsten aanmoest. Wanneer zal men het autonome belang van een levende kunstensector eindelijk gaan inzien? Door Erwin Angad-Gaur



In een doorlopende zoektocht naar een thuishaven, verhuisden de kunsten door de jaren heen van het Ministerie van Binnenlandse Zaken, aan het begin van de vorige eeuw, naar het Ministerie voor Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, via Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk werk, naar Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur en weer terug naar het huidige Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Als ambtenaar voor cultuur zie je nog eens wat van Den Haag. Het is symbolisch voor de zoektocht naar een reden voor en een visie op het Nederlandse kunstbeleid. Gebrek aan visie op kunstbeleid is (helaas) niet alleen het vorige of het huidige kabinet aan te rekenen.

SCHOORVOETEND BEGIN

Op zich is dat niet verrassend in een land zonder mecenaattraditie. Het ontbreken in Nederland van een centraal koninklijk hof, met een bijbehorende behoefte aan vertoon, zoals dat in veel van de ons

omringende landen wel bestond, is een belangrijke reden voor onze ongemakkelijke verhouding tot de kunsten. Alleen tijdens de korte Franse periode, eind achttiende en begin negentiende eeuw, bemoeide de Nederlandse overheid zich daadwerkelijk en doelbewust met de kunst.

Hoewel de overheid in de loop van de twintigste eeuw, schoorvoetend en stapje voor stapje, enige aanstalte begon te maken tot het ondersteunen van de kunsten, en van vooral noodlijdende beeldend kunstenaars en musici, duurde het feitelijk tot de volgende, ditmaal Duitse, bezetting voordat er in Nederland een werkelijk kunstbeleid ontstond, geboren uit de nazi-behoefte aan propaganda; een cultuurbeleid waarbij ongekende budgetten werden gekoppeld aan grote overheidsinmenging en censuur, maar wel voor de eerste keer een helder, doordacht en

alomvattend kunst- en cultuurbeleid. Na de oorlog bleven, onder meer uit waardering voor het kunstenaarsverzet, veel van de Duitse initiatieven op kunstgebied gehandhaafd, met name de subsidiering van film, toneel en dans, kunsttuitingen die voordien door de rechtse meerderheden in ons parlement buiten de deur van het cultuurdepartement waren gehouden.

In de jaren zestig en zeventig tenslotte ontwikkelde het budget voor het kunst- en cultuurbeleid zich tot omstreeks het huidige niveau (in percentage van de Rijksbegroting ongeveer een verdubbeling ten opzichte van de jaren vijftig en een verviervoudiging van het kunstenaarsaandeel in de overheidbegrotingen van voor de bezetting).

KUNSTSPREIDING

Eigenlijk kan men daarom, zonder cynisme, concluderen dat Nederland

nog maar zo'n veertig tot zeventig jaar structureel aan kunstbeleid en kunst- en cultuursubsidies doet. Een warme relatie tussen kunst en staat hebben wij in feite nooit gekend. Niet vreemd daarom, dat we gedurende die jaren eigenlijk nooit helemaal zeker zijn geweest van het waarom van dat nieuwe fenomeen: het kunstbeleid. En ook niet vreemd dat wat nooit goed gelegitimeerd werd, de afgelopen periode eenvoudig bleek aan te vallen.

In eerste aanleg zag ons parlement kunst – en als het meezat ook volkskunst – vooral als middel tegen de ‘vervlakking’ van het volk, of, ambitieuzer geformuleerd: als middel tot verheffing en emancipatie van de lagere klassen. Voor dit streven raakte in de jaren vijftig het begrip kunstspreiding in zwang: het streven kunst en cultuur zo veel mogelijk geografisch door het land, en door de verschillende sociale lagen van de bevolking, onder de aandacht te brengen.

KVP-minster Cals verwoordde het gevoel van de politiek in 1957 als volgt: ‘Uit de grote omzetten, die de kitschhandel nog steeds boekt, [blijkt] dat er bij velen een latente belangstelling [voor kunst] bestaat, die helaas op een verkeerde manier is ontwikkeld.’ Het volk moest kortom worden opgevoed.

AANBODSGEDACHTE

In de jaren daarna werd het streven van de overheid iets minder paternalistisch en meer democratisch, maar kern van het beleid bleef de kunstspreiding. Pas in de jaren tachtig werd de gedachte van de kunstspreiding onder minister Brinkman losgelaten. Hoewel Brinkman ons toch vooral is bijgebleven als de man die eigenhandig de PC Hooftprijs de nek omdraaide en later als CDA-lijsttrekker en beoogd opvolger van premier Ruud Lubbers zijn partij voor acht jaar de oppositiebanken injoeg, formuleerde hij als alternatief voor het kunstspreidingsideaal de ‘aanbodsgedachte’: de overheid moest zich concentreren op het mogelijk maken van artistiek hoogwaardig kunstenaarsaanbod. De utopie van de spreidingsgedachte moest men daarbij laten varen. Een koerswijziging die niet

zozeer voortkwam uit een plotsklaps ontstaan geloof in de autonome waarde van de kunsten, maar vooral voortvloeide uit de nieuwe zakelijkheid van de jaren tachtig. Tezelfdertijd wilde Brinkman dan ook onderzoeken of de rol van de overheid door middel van sponsoring en privatisering niet verkleind kon worden. Al met al een herkenbaar streven en herkenbare taal voor wie op dit moment stukken van Minister Bussemaker leest. Het laten varen van de spreidingsgedachte mag evengoed als wijsheid worden getypeerd.

‘EEN LEVENDE CULTUUR IS DE NAVELSTRENG VAN EEN LEVENDE SAMENLEVING’

ZOEKEN NAAR NUT

Tot in de jaren tachtig werden onderzoeksgegevens die uitwezen dat de cultuurparticipatie in de ‘hoge kunsten’, ondanks alle moeite die men zich getroostte, maar niet wilde groeien, door een opeenvolging van bewindspersonen manmoedig afgedaan als bewijs dat er ‘nog veel te doen’ was. Aan die hardleersheid kwam met Brinkman in ieder geval een voorlopig einde. Hoewel geen einde kwam aan de neiging vooral de erkende ‘hoge’ cultuur subsidiabel te achten en ‘lage’ cultuur, zoals popmuziek, naar de markt te blijven verwijzen. Voor zover popmuziek gesubsidieerd werd en wordt is er nog altijd de bijna onuitroeibare neiging het beleid voornamelijk aan het jeugd- en jongerenbeleid te koppelen. Links of rechts van het politieke spectrum: er zijn weinig partijen te vinden die popmuziek daadwerkelijk en volwaardig als kunstvorm beschouwen.

Los van het popbeleid echter, lijken we ook algemeen niet los te komen van de behoefte telkens weer te zoeken naar het nut van het kunstbeleid.

De politiek blijkt het, tegen beter weten in, nog altijd niet te kunnen laten telkens opnieuw een koppeling met andere – blijkbaar belangrijkere – overheidsdoelen aan te brengen: economie, jeugdbeleid of (onder Van der Ploeg) het allochtonenbeleid.

Essentieel is toch vooral dat Nederland en de Nederlandse politiek het autonome belang van een levende kunstensector eindelijk in gaan zien. Het belang van cultuur in brede zin. En daarmee het belang van een goed en samenhangend kunst- en cultuurbeleid.

Een natie en een maatschappij is meer dan een economische gemeenschap alleen, zo leert de Europese Unie: een entiteit zonder eigen cultuur of herkenbare symbolen, die vooral daarom niet

blijkt te leven. Een levende cultuur is de navelstreng van een levende samenleving: dat is de werkelijke legitimatie voor een serieus cultuurbeleid. Aan ons de taak als, cultuursector dat telkenmale – en misschien soms tot vervelens toe – uit te blijven dragen.

‘The cynic knows the price of everything and the value of nothing’, om Wilde nog maar eens te citeren. Hij had het over Nederland kunnen hebben.

